

Μάθημα: Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία

Τάξη: Γ' Λυκείου και Απόφοιτοι

Ημερομηνία: 09 Φεβρουαρίου 2025

Καθηγητές: Ομάδα Φιλολόγων Φροντιστηρίων Φάσμα

Ονοματεπώνυμο:

ΚΕΙΜΕΝΟ 1: «Στα κοινωνικά δίκτυα οι λέξεις είναι πιο βαριές»

Το κείμενο είναι άρθρο της Τασούλας Καραϊσκάκη που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» στις 08/08/2021 και αντλήθηκε από την ιστοσελίδα της.

Η ηλεκτρονική επικοινωνία περιόρισε τη φυσική συνομιλία, που συνοδεύεται από χειρονομίες, νεύματα, βλέμματα, υπόρρητες¹ συμπαραδηλώσεις² – την εύγλωττη γλώσσα του σώματος, η οποία αποσαφηνίζει τα λεχθέντα. Και η γλώσσα έγινε περισσότερο διφορούμενη. Συνομιλούμε στα κοινωνικά δίκτυα χωρίς να αντιλαμβανόμαστε ότι ακολουθούμε διαφορετικούς κανόνες στη χρήση των λέξεων. Φορτίζουμε τις έννοιες με την υποκειμενική προσέγγιση του πραγματικού, τις ποτίζουμε με προσωπικές δοξασίες, ιδεολογίες. Λέξεις όπως «γυναικοκτονία», «ρατσισμός», «δικαιωματισμός» αποκτούν μια πολυεπίπεδη ρευστότητα. Όμως, δεν υπάρχει χρόνος ή χώρος (ειδικά στο Twitter), για να ξεκαθαρίσουμε τι εννοούμε.

Και προκύπτει ένα κουβάρι συγχύσεων και παρεξηγήσεων, μια Βαβέλ ασυντόνιστων φωνών, που στενεύουν και θολώνουν έναν κόσμο γεμάτο χαρακώματα. Επιπλέον, η online επικοινωνία αυξάνει το φορτίο των λέξεων, αφήνει, μέσα από τα παιχνίδια της γλώσσας, να αναδυθεί ευκολότερα το εσωτερικό σκοτάδι. Το αποτύπωσε με εντυπωσιακή ευκρίνεια η τεχνητή νοημοσύνη. Όσο πιο φυσικά ομιλούν την ανθρώπινη γλώσσα τα ανθρωποειδή, τόσο πιο καθαρά αναπαράγουν τις ανθρώπινες προκαταλήψεις. Μαζί με τα δεδομένα, μεταφέρουμε στα ρομπότ τα στερεότυπα, τις διακρίσεις, τις εμμονές, τις εμπαθείς απαξιωτικές στάσεις μας προς ομάδες συνανθρώπων. Ο λόγος τους είναι ένας λόγος που έχει εισαχθεί και επιστρέφεται. Όμως, δεν είναι πια ο ίδιος. Χωρίς τα ανθρώπινα φίλτρα των κοινωνικών συμβάσεων, είναι πιο ωμός, πιο αποκαλυπτικός των αθώρητων³ θέσεων και προθέσεων.

Το 2016 ο Tay, το chatbot της Microsoft για διεπαφές με νέους 18-24 ετών, που αποσύρθηκε γρήγορα, έμαθε τάχιστα από αυτούς να αρνείται το Ολοκαύτωμα, να εκτοξεύει ρατσιστικά και μισογυνικά σχόλια, να υποστηρίζει με θέρμη τις αντιμεταναστευτικές θέσεις του Τραμπ. Έγινε ο πανίσχυρος καθρέφτης τους. Η επεξεργασία της φυσικής γλώσσας έφερε στο προσκήνιο μια σειρά από άβολα ερωτήματα που υπερβαίνουν την τεχνολογία: Ποια είναι

¹ αυτές που δηλώνονται έμμεσα και συγκεκαλυμμένα

² ρευστές σημασίες που αποκτά μια λέξη/φράση, λόγω κοινωνικοπολιτιστικών και προσωπικών συνειρμών, ανεξάρτητα ή πρόσθετα στη βασική της σημασία

³ αθέατων

η σχέση λόγου και πραγματικότητας; Υπάρχουν όρια στη γλώσσα; Ποιες είναι οι ηθικές, πολιτικές, κοινωνικές επιπτώσεις της στρέβλωσης των νοημάτων από την προκατάληψη και την ιδεοληψία;

Διότι η προκατάληψη στρεβλώνει τις έννοιες. Η ιδεοληψία παραμορφώνει την επικοινωνία. Άνθρωποι ευφυείς εμμένουν σε αντιλήψεις που μεταμφιέζουν μια επιθυμία τους σε γεγονός. Όπως γράφει ο Νορμπέρτο Μπόμπιο στην *Ηθική και Πολιτική*, «η δύναμη της προκατάληψης έγκειται στο ότι η πίστη σε ένα ψέμα ικανοποιεί τις επιθυμίες μας, διεγείρει τα πάθη μας, διασφαλίζει τα συμφέροντά μας». Οι σχέσεις των ανθρώπων με τον λόγο δεν είναι σχέσεις αλήθειας, αλλά σχέσεις χρήσης. [...]

Η τεχνολογία σκόνταψε πάνω στα μυστήρια της ανθρώπινης φύσης. Πώς θα αποκωδικοποιήσει το σκοτάδι της ψυχής που εμείς οι ίδιοι ελάχιστα ελέγχουμε; Με ποιον οδηγό θα εμψυχήσει στις μηχανές ανθρώπινες αξίες; Ανέφικτη μοιάζει η καθολική απαλλαγή μας από προκαταλήψεις. Όμως, δείχνει να είναι εφικτή η μεταπήδηση σε περισσότερο ανοιχτές ιδέες και αντιλήψεις. Τα ρομπότ θα είναι εκεί να τις αναπαράγουν.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2: «Διαδικτυακές σχέσεις»

Ο Σάββας Ν. Σαλπιστής είναι κλινικός ψυχολόγος-ψυχοθεραπευτής. Έχει έντονη επιστημονική και συγγραφική δραστηριότητα. Είναι διδάκτωρ Παιδαγωγικών επιστημών του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΑΠΘ.

Από τη στιγμή που υπάρχουν τόσο πολλοί άνθρωποι που είναι μόνοι ή νιώθουν φόβο, συστολή και ανασφάλεια για κάθε είδους άμεση επαφή με άλλους, γενικά, και με το αντίθετο φύλο ειδικότερα, δεν προκαλεί πλέον ιδιαίτερη εντύπωση η επιλογή της διαδικτυακής αναζήτησης επαφής με άλλους, είτε φιλικά είτε ερωτικά.

Τα παραπάνω αποτελούν μια πρώτη ανάγνωση αυτής της τόσο διαδεδομένης τα τελευταία χρόνια τάσης δημιουργίας διαδικτυακών σχέσεων. Υπάρχουν, όμως, και άλλες αναγνώσεις. Οι ουσιαστικές σχέσεις πολλών από εμάς έχουν συρρικνωθεί και χάσει σε ποιότητα, συχνότητα, διάρκεια και βάθος, σε βαθμό που, σε συνδυασμό με την ολοένα και μεγαλύτερη καταναλωτική διάθεση και τη στάση ζωής μας γενικότερα, έχουμε αρχίσει να βιώνουμε και να διαχειριζόμαστε -τουλάχιστον ασυνείδητα- ακόμα και τον ίδιο μας τον εαυτό ως εμπόρευμα ...

Αυτό φαίνεται σε πολλούς τομείς της πολύπλοκης πλέον καθημερινότητάς μας -όπου σχεδόν παντού πρέπει να καταθέτουμε βιογραφικά και να λανσάρουμε όσο καλύτερα γίνεται τον εαυτό μας-, αλλά ίσως ακόμα περισσότερο στην αναζήτηση του έρωτα μέσα από διαδικτυακές σχέσεις ή τη διαδικτυακή επικοινωνία. Όσο αποτελεσματικότερα καταφέρνει κάποιος να λανσάρει τον εαυτό του -ως να ήταν εμπόρευμα-, τονίζοντας τα θετικά και καλύπτοντας ταυτόχρονα τα όποια αρνητικά του στοιχεία, όπως ακριβώς γίνεται και στη διαφήμιση κάθε εμπορεύματος, τόσο μεγαλύτερες είναι και οι πιθανότητές του να βρει αυτό που αναζητά.

Η πληθώρα των ιστοσελίδων αναζήτησης ερωτικού συντρόφου εξοικειώνει τους «καταναλωτές» με τη νέα αυτή συνήθεια και χρήση, από τη στιγμή που μειώνουν το όποιο άγχος τους για το νέο και επομένως άγνωστο. Οι ιστοσελίδες του «έρωτα», είναι εκτός των άλλων, και ένα είδος «οικονομικού συστήματος», που καθορίζεται από την εκάστοτε υφιστάμενη προσφορά και ζήτηση. Αυτό σημαίνει πως οι συμμετέχοντες θα πρέπει να είναι

ευέλικτοι και να μπορούν να προσαρμόζονται στις εκάστοτε απαιτήσεις του «καταναλωτικού» κοινού, που, ως τέτοιο, είναι σχεδόν πάντα αδηφάγο.

Το καταναλωτικό «σύνδρομο» προσπαθεί να αποτρέψει τον καταναλωτή από τη διατήρηση των όσων αγοράζει. Κινητά, υπολογιστές, αντικείμενα ένδυσης, σχεδόν τα πάντα -έμφυχα και άψυχα- πρέπει να αντικαθιστώνται το συντομότερο δυνατόν, ώστε να αποτραπεί μια βαθύτερη σχέση εξάρτησης από αυτά. Για τον λόγο αυτό, η διάρκεια ζωής όλων των προϊόντων έχει μειωθεί δραματικά. Ζούμε σε έναν κόσμο όπου η κουλτούρα του «φθείρω και πετώ στον κάλαθο των αχρήστων» μάς κάνει να νιώθουμε μια σχεδόν άγρια χαρά, όταν πετάμε οτιδήποτε χρησιμοποιημένο, αντικαθιστώντας το με κάτι νέο, είτε πρόκειται για αντικείμενο είτε για... άτομο!!!!...

Η δυνατότητα που δίνει το διαδίκτυο για νέες γνωριμίες και επικοινωνία με άλλους μπορεί να οδηγήσει πολλούς χρήστες στην ανάγκη δημιουργίας όχι μόνο μίας, αλλά πολλών νέων εκδοχών «εικονικής» ή «διαδικτυακής» ταυτότητας, δηλαδή μιας διαφορετικής κάθε φορά προσωπικής αίσθησης για τον εαυτό, ίσως και παντελώς διαφορετικής από αυτήν που έχει στην πραγματικότητα ο εκάστοτε χρήστης για τον εαυτό του. Οι συνέπειες αυτού του ενδεχομένου μπορεί να είναι έως πολύ σοβαρές, ιδιαίτερα αν το άτομο έχει ευάλωτη ή και μη ολοκληρωμένη ψυχική δομή, όπως για παράδειγμα οι έφηβοι.

Σίγουρα, ο διαδικτυακός τρόπος επικοινωνίας δεν μπορεί να έχει μόνο μειονεκτήματα που ισχύουν για τον καθένα και για την κάθε περίπτωση. Τα μειονεκτήματα ενδεχομένως να υπερτονίζονται μέχρι στιγμής, γιατί, όπως οτιδήποτε νέο ή άγνωστο, γεννά -δικαιολογημένα ως έναν βαθμό- επιφύλαξη και φόβο. Για τον λόγο αυτό, και επειδή «παν μέτρον άριστον», μέχρι να διερευνηθούν περισσότερο οι επιπτώσεις της νέας αυτής μορφής επικοινωνίας, νομίζω πως είναι επιβεβλημένη μια πιο συνετή και ειλικρινής αξιοποίησή της από τον καθένα που θα ήθελε να τη χρησιμοποιήσει.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3 : «Για ένα νεύμα»

Το ποίημα είναι της Τασούλας Καραγεωργίου, από τη συλλογή «Το Μετρό», εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 2004.

Στον Γιάννη Πατίλη

Ωραία θα ήταν, Γιάννη, να με έβλεπες
έστω και για ένα νεύμα
– δε λέω για βλέμμα,
φεύγει γρήγορα ο συρμός,
τα μάτια θέλουν χρόνο –
μα για ένα νεύμα; είμαι εδώ με γένια που μεγάλωσαν.

Τίποτα, εσύ·
στην αποβάθρα ακίνητος·

Θα το 'χεις μάλλον λερωμένο το μαντίλι σου
στην ξενιτιά της πόλης.

ΘΕΜΑ Α

A1. Να αποδώσετε συνοπτικά σε 70 περίπου λέξεις τις συνέπειες της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, σύμφωνα με το **Κείμενο 1**.

Μονάδες 20

ΘΕΜΑ Β

B1. Σε καθέναν από τους παρακάτω ισχυρισμούς να δώσετε τον χαρακτηρισμό «**Σωστό**» ή «**Λάθος**», σύμφωνα με το **Κείμενο 2**.

1. Η αναζήτηση ερωτικού συντρόφου, μέσω του διαδικτύου, είναι αποτέλεσμα του φόβου και της ανασφάλειας που αισθάνονται κάποιοι άνθρωποι.
2. Οι ανθρώπινες σχέσεις σήμερα έχουν χάσει την ποιότητά τους, αφού αντιμετωπίζουμε τον εαυτό μας ως εμπόρευμα.
3. Το καταναλωτικό «σύνδρομο» αποτρέπει τις σχέσεις εξάρτησης με «έμψυχα» όντα και «άψυχα» αντικείμενα.
4. Οι διαδικτυακές σελίδες του «έρωτα» δεν υπόκεινται στον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης.
5. Οι έφηβοι χρήστες των διαδικτυακών σελίδων γνωριμιών δημιουργούν «εικονικές»/ «διαδικτυακές» ταυτότητες, με πολύ σοβαρές συνέπειες για τον ψυχισμό τους.

Μονάδες 10

B2. α. Στην πέμπτη παράγραφο του **Κειμένου 2** («Το καταναλωτικό “σύνδρομο”... άτομο!!!...») ο συγγραφέας θέλει να προβληματίσει τον αναγνώστη. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές σε τρεις κειμενικούς δείκτες, παραθέτοντας τα αντίστοιχα χωρία. (Μονάδες 9)

β. Να αξιολογήσετε τον τίτλο του **Κειμένου 1** ως προς τη σχέση του με το περιεχόμενο (μονάδες 3) και ως προς την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά του, σε σχέση με την πρόθεση της αρθρογράφου (μονάδες 3).

Μονάδες 15

B3. α. Στο **Κείμενο 2** κυριαρχεί ο μακροπερίοδος λόγος. Να εντοπίσετε και να καταγράψετε δύο σχετικά παραδείγματα. (Μονάδες 2). Ποια χαρακτηριστικά προσδίδει στο ύφος του κειμένου αυτή η επιλογή του συγγραφέα. (Μονάδες 3)

β. Στην τελευταία παράγραφο του **Κειμένου 1** η αρθρογράφος χρησιμοποιεί ερωτήματα. Να εντοπίσετε τα σχετικά χωρία (μονάδα 1) και να αιτιολογήσετε την επιλογή της, σχετικά με τη δομή και το ύφος του κειμένου. (μονάδες 4)

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Στο **Κείμενο 3** το ποιητικό υποκείμενο επιζητά «ένα νεύμα» από τον Άλλο, καθώς περνά ο συρμός του μετρό. Να παρουσιάσετε τα χαρακτηριστικά της επικοινωνίας μέσα στην πόλη, όπως προκύπτουν από το ποίημα, κάνοντας αναφορά σε τρεις κειμενικούς δείκτες που τα καθιστούν ευκρινέστερα. Ποια είναι η προσωπική σας άποψη για την ανθρώπινη επικοινωνία στον χώρο της μεγαλούπολης; (150-200 λέξεις)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Δ1. Να συντάξετε ένα κείμενο στο οποίο θα διατυπώσετε τις απόψεις σας για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί ο σημερινός νέος να αξιοποιεί προς όφελός του τις δυνατότητες των κοινωνικών δικτύων και για το πώς πρέπει να λειτουργεί στην επικοινωνία του, ώστε να περιορίζονται τα φαινόμενα τοξικών συμπεριφορών και ρητορικής μίσους στον χώρο των κοινωνικών δικτύων.

Το κείμενό σας [350-400 λέξεις] θα αναρτηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Μονάδες 30

Ευχόμαστε Επιτυχία!!!